

Jordansk lokalvalg med nationale implikationer

Morten Valbjørn

Hvad blev der af Jordans officielle reformplan? Sommerens lokalvalg har ikke bremset en allerede voksende politisk apati

Fra morgenstunden tirsdag den 31. juli kunne de små 1,9 mio. jordanere, der forinden havde valgt at registrere sig, begive sig til et af de 1980 valgsteder for at give deres stemme på en af de omkring 2300 personer, heraf 355 kvinder, som konkurrerede om de 94 borgmesterposter og 965 lokalrådspladser, der var på valg i det lille hashemitiske ørkenrige.

Almindeligvis tiltrækker lokalvalg sig ikke større, om nogen international opmærksomhed. Ikke desto mindre er der flere grunde til at opholde sig ved det nyligt afholdte lokalvalg, som faktisk også endte med at blive omtalt i fx *International Herald Tribune* og *Economist*.

Selvom der 'kun' er tale om et lokalvalg, er det interessant, idet det er blevet betragtet som en generalprøve for det parlamentsvalg, som angiveligt skulle finde sted inden årets udgang. Hertil kommer, at lo-

kalvalget også giver mulighed for at tage temperaturen på den mere overordnede politiske reformproces i det lille hashemitiske monarki.

Op til valgdagen betonedede Kong Abdallah II på tilsvarende vis, at lokalvalget skulle ses som del af en større demokratisk og social reformproces, der som det blev understreget var hjemmeavlet – dvs. i modsætning til nabolandet Irak. Sommerens lokalvalg er således blevet afholdt efter en nyligt reformeret lokalrådslov. Ud over at reducere de 328 lokalråd til 94 bestemte den nye lov, at borgmesterposten og samtlige lokalrådsmedlemmer vælges i modsætning til tidligere, hvor kongen udpegede borgmesteren og halvdel af lokalrådet. Samtidigt blev valgalderen sat ned fra 19 til 18 år, og i et forsøg på at sikre kvinder en større plads i det politiske liv blev det bestemt, at mindst 20 procent af

pladserne i lokalrådet skulle besættes af kvindelige kandidater.

Ud over at give en indikation på, i hvilket omfang Jordan har gjort fremskridt i sin politiske udvikling, udgør lokalvalget også en lejlighed til at danne sig et indtryk af tendenser inden for Jordans islamiske opposition. Mens det jordanske Muslimske Broderskab (MB) i modsætning til sine egyptiske og syriske 'brødre' historisk nærmest har levet i et symbiotisk forhold med den siddende magt og fx er repræsenteret i det jordanske parlament med sit eget politiske parti *Islamic Action Front* (IAF), synes forholdet til regimet gennem de senere år at være blevet stadigt mere anstrengt samtidigt med, at der er tegn på forandringer inden for den islamiske opposition.

Søvnig valgkamp

Optakten til lokalvalget havde i første omgang været præget af spekulationer, om der overhovedet ville blive afholdt parlaments- og lokalvalg. Avisen *al-Ghad* kunne i januar berette om, at hele 95 procent af de adspurgte i en meningsmåling ønskede valg i juni, men det svirrede med rygter om, at kongen som følge af kriser i Jordans nabolag – i Irak, Libanon og Palæstina – ville vælge at udskyde parlaments- og lokalvalgene, som ifølge forfatningen skulle finde sted denne sommer. Under indtryk af den tiltagende al-Aqsa-in-

tifada valgte Abdallah II i 2001 fx at opløse parlamentet uden at udskrive nyvalg, som først blev gennemført i 2003, hvorfor Jordan i to år var uden parlament og blev regeret efter kongeligt dekret.

Først på sommeren stod det dog klart, at mens parlamentsvalget ville blive udskudt til et endnu ikke fastsat tidspunkt, ville lokalvalgene faktisk blive gennemført. Herpå fulgte en kortvarig og sløv valgkamp, som iagttagere har beskrevet som uden substans eller større engagement, da de fleste kandidater syntes at sætte deres lid til familienetværk og aftaler mellem forskellige stammer frem for større valgkampagner baseret på politiske budskaber eller en egentligt parti-politisk platform.

Den mest markante undtagelse fra dette billede af en relativt søvnig valgstemning kom fra IAF, der højlydt beskyldte regimet for chikane, hvilket var et forvarsel om de senere begivenheder.

På selve valgdagen, som kongen havde gjort til officiel fridag, var det kun omkring 1,2 mio. ud af de små to mio. der havde ladet sig registrere, de begav sig til valglokalerne for at afgive deres stemme. Valgdeltagelsen varierede dog meget. I Wada Araba nåede den helt op på 90 procent, mens det i Amman var nødvendigt også at lade valglokalerne være åbne den følgende dag, idet stemmeoptællingen ifølge valgloven først kan indledes når valgdeltagelsen er nået over de 50 procent.

Selve valgresultatet var alt andet end opsigtsvækkende. Ud af de godt 2300 kandidater var det især erklærede pro-regime eller såkaldt uafhængige kandidater, der opnåede valg, herunder en række transjordanske stammeledere, der hører blandt det hashemitiske kongehus' traditionelle loyale støtter.

Det første lokalvalg, hvor både borgmesterposten og samtlige lokalrådsmedlemmer var på valg, bekræfter billedet af det politiske landskab i det relativt konservative Jordan som fortsat præget af stamme- eller familie-loyalitet, hvorimod politiske partier eller ideologiske programmer spiller en marginal rolle.

98 procent af jordanerne har således aldrig været medlem af noget politisk parti, og af de stemmer, der blev afgivet til det foregående parlamentsvalg i 2003, gik kun omkring 17 procent til kandidater, der stillede op for et specifikt parti. Ud af de omkring 30 partier, der eksisterer, er det endvidere kun IAF, der kan siges at have en bredere græsrodsfundering og en form for ideologisk program. En række af de øvrige repræsenterer i praksis en enkelt person og betegnes til tider som 'sofapartier', da samtlige medlemmer angiveligt skulle kunne sidde i samme sofa.

Et andet udtryk for, hvordan familien og stammen fortsat spiller en ikke ubetydelig rolle i store dele af befolkningen, er *Jordan Times'* beretning om, hvordan mange kvindelige vælgere skulle have valgt at stemme

på mandlige familiemedlemmer. Det til trods for, at den jordanske kvindebevægelse op til valget havde forsøgt at sikre en større kvindelig repræsentation gennem en større national kampagnen med slogans som 'I (mænd) tiltror kvinder jeres børns opdragelse, tiltror I dem også at tjene jeres land?' og 'Mit hjem, min kommune, mit land, en tillid jeg kan stå inde for'.

Da stemmerne var talt op stod det klart, at af de 205 kvinder, der fik plads i lokalrådene, opnåede de 20 direkte valg, mens de øvrige fik en plads via det nye 20 procent kvotesystem. I sammenligning med 2003 har de nye lokalråd dog fået en større kvindelig repræsentation, idet der dengang kun var fem, der opnåede direkte valg, hvortil kom 97 udpegede medlemmer. Ud af de seks kvindelige borgmestercandidater blev én valgt i byen Hassa, som ellers regnes for at ligge i et relativt konservativt område.

Opsigtsvækkende valg

Mens selve valgresultatet ikke var videre opsigtsvækkende, endte valget dog alligevel med at vække opsigt og fandt som sagt også vej til *International Herald Tribune* såvel som *Economists* spalter. Nogle timer efter at valglokalerne var åbnet, erklærede IAF således, at de trak sig ud af valget, da man ikke længere ville tage del i, hvad der blev betegnet som en 'farce', og hvad generalsekretær i

IAF, Zaki Bani Irsheid, efterfølgende betegnede som en 'massakre mod demokratiet'.

Hermed blev lokalvalget ikke blot boykottet af landets toneangivende islamiske bevægelse, men også af den ledende oppositionsblok såvel som landets eneste reelle politiske parti. I månederne op til valget havde det været diskuteret, om IAF ville deltage eller boykotte valget, som det – på nær i Amman – var sket ved lokalvalgene i 2003.

I maj havde IAF eksempelvis truet med ikke at deltage. Siden forlød det imidlertid, at man frem for at stå uden for lokalvalget i stedet overvejede at opstille særligt mange kandidater, herunder personer med den 'rette' familie/stammemæssige baggrund, for herved at øge sin indflydelse uden for Jordans tre største byer, Amman, Zarqa og Irbid. I så fald ville dette være et brud med den tilbageholdenhed, som IAF tidligere har udvist for at undgå at provokere regimet. Da de endelige valglisten forelå, viste det sig dog, at kun 33 af de over 2000 kandidater kom fra IAF, og i det lys kan boykotten virke irrelevant, og det efterfølgende postyr overraskende.

Som nævnt er lokalvalget imidlertid blevet set som en generalprøve på det forventede parlamentsvalg og kan endvidere give et billede af den aktuelle politiske udvikling i det lille ørkenrige. På den baggrund kan der alligevel være grund til at se nærmere på nogle af de forklaringer, der

har været givet på, at IAF midt i valghandlingen valgte at trække sig. Forenklet er det muligt at give to umiddelbart meget forskellige udlægninger af begivenhederne, som begge giver en vis mening – og ikke nødvendigvis behøver at være gensidigt udelukkende.

Version 1: Politisk farce

Den første forklaring tager afsæt i IAF's egen begrundelse for uden varsel at trække sig midt i valghandlingen. I en uddybning af, hvorfor valget skulle være en 'farce' og 'massakre mod demokratiet' forklarede IAF, at man havde observeret systematisk valgsvindel.

Ud over at referere til beretninger om vælgere, der af sikkerhedspolitiet var blevet blokeret adgang til valgsteder, valgurner, der på forhånd var fyldte, og chikane af IAF's kandidater forklarede IAF, at man endegyldigt besluttede sig for at trække sig efter at have fået informationer om, at civilt klædt militær blev transporteret med busser mellem de valgsteder, hvor IAF havde kandidater, med ordre til at skulle stemme på kandidater, der udfordrede IAF. For at sikre at der blev stemt 'rigtigt' skulle afstemningen endvidere være foregået ved opråb under henvisning til, at soldaterne angiveligt var analfabeter.

Alle disse historier blev på det skarpeste afvist af regeringens talsmand, Nasser Judeh, der erklærede

valgene 'frie og fair', og premierminister Marouf al-Bakhit betegnede samtidigt IAF's beslutning som ulovlig, ligesom talsmanden for offentlig sikkerhed, major Bashir al-Daaja, benægtede, at det i det fattige Jawa-kvarter i Amman var kommet til voldsomme sammenstød mellem uropoliti og vælgere med flere sårede.

I lyset af nogle af de uafhængige beretninger om valget, forløbet op til valget og det generelle politiske system i Jordan kan man dog ikke på forhånd afvise, at valget har været langt mindre frit og fair end, hvad regimet forsøger at give indtryk af. Hvad det generelle politiske system angår, er det nærliggende at erindre sig Daniel Brumbergs bemærkning om, hvordan det snarere er 'rule by law' end 'rule of law' som kendetegner de såkaldte 'liberaliserede autokratier', her iblandt Jordan.

Lovgivning er således ikke blot skrevet *af*, men *for* regimerne, idet den sikrer dem en privilegeret rolle, mens oppositionen systematisk forfordes. I Egypten har man set dette ved den nye forfatningsændring, hvor de særlige beføjelser, som de seneste årtiers undtagelsestilstand har givet regimet, nu blot er indskrevet i forfatningen.

I jordansk sammenhæng afspejler denne form for 'rule by law' sig i flere kontroversielle aspekter ved de jordanske valglove. Valgdistrikterne er fx udformet sådan, at traditionelt pro-hashemitiske områder begunstiges med flere parlamentspladser på

bekostning af især de større byer, hvor en stor del af landets palæstinensiske befolkning bor, og IAF almindeligvis har stået stærkt. Der skal således ni gange så mange stemmer til at få valgt én kandidat i Amman i sammenligning med Kerak.

Amman er endvidere undtaget den nye og mere demokratiske måde at sammensætte lokalrådene på. Også efter den nye lokalrådslov skal borgmesteren udpeges af kongen, som også sammensætter halvdelen af de 64 lokalrådspadser. På den baggrund er den lave valgdeltagelse i Amman måske mindre overraskende.

Et andet kontroversielt aspekt ved de jordanske valglove er det såkaldte 'en-mand-en-stemme'-system, som efter MB's valgsejr tilbage i 1989 afløste et system, hvor hver vælger havde lige så mange stemmer, som der var pladser i en valgkreds. Mens dette fra et dansk perspektiv måske kan virke irrelevant, peger kritikere på, hvordan det nuværende system modvirker en vælgeradfærd, hvor man stemmer efter politisk overbevisning, og forfordeler herigenkandidater, der repræsenterer politiske partier, men er uden den 'rigtige' stamme/familiebaggrund.

I et relativt traditionelt samfund som det jordanske er der således en tendens til, at den første stemme i reglen vil gå til et medlem af familien/stammen, men ved at have flere stemmer, som i 1989, ville der også være mulighed for at stemme i hen-

hold til ens egen politiske overbevisning. Skeptikere peger dog på, at det er ligeså sandsynligt, at de følgende stemmer vil blive afgivet ud fra samme motiver som den første.

Man skal erindre sig, at uanset hvordan de er blevet valgt, har de folkevalgte i lokalrådene og i parlamentet meget begrænsede beføjelser, idet den reelle magt i vidt omfang ligger uden for parlamentet. Man kan sige, at 'magtens tredeling' i Jordan foregår mellem den stadig mere magtfulde efterretningstjeneste, hoffet (*diwan*) og kongen selv, som har den endelige magt og ikke skal stå til ansvar for parlamentet.

Der er desuden grund til at hæfte sig ved en række konkrete episoder i den ellers søvnige optakt til valget. Gennem sommeren beklagede IAF sig således gentagne gange over, at deres kandidater var udsat for en systematisk chikane fra regimet. Det skulle blandt andet have givet sig udslag i, at en række professorer med bånd til IAF var blevet fyret fra Zarqa universitet, og syv medlemmer af IAF var endvidere blevet arresteret med anklager om at udgøre en trussel mod nationens sikkerhed, og da der blev berettet herom på IAF's hjemmeside, blev den pludseligt udsat for hacker-angreb, så den gik ned.

Frem for at se disse begivenheder som isolerede hændelser op til et valg er det nyttigt at anlægge et større historisk perspektiv, idet det er oplagt at se dem som udtryk for den

forandring, der har fundet sted i forholdet mellem det hashemitiske regime og MB.

Fra symbiose ...

Det jordanske MB har historisk stået i en meget anderledes relation til den politiske magt, end det er tilfældet i Syrien, hvor der er dødsstraf for at være medlem af broderskabet, som i 1982 led nederlag ved en åben og meget blodig revolte mod Asad-regimet, såvel som i Egypten, hvor brødrene var i åben konfrontation med Nasser og i dag regelmæssigt arresteres samtidigt med, at de er repræsenteret i parlamentet som uafhængige, idet religiøse partier såvel som MB selv er forbudt.

I Jordan, hvor det hashemitiske monarki fra statens opretelse i 1920'erne har forsøgt at legitimere sig gennem en islamisk-arabisk identitet og ofte betonet sine slægtsbånd tilbage til profeten Muhammed, opstod der i 1950'erne derimod nærmest et symbiotisk forhold mellem regimet og MB, der i sin jordanske variant er kendetegnet ved både at være reformistisk og fredeligt og endvidere anerkender det hashemitiske monarkis legitimitet.

Broderskabet var på flere måder nyttigt for kongen: MB kunne understøtte monarkiets islamiske fremtoning og medvirke til at balancere anti-monarkistiske og -hashemitiske kræfter af såvel sekulær som islamistisk karakter. Herudover kunne det

opsuge religiøse strømninger i det konservative samfund og herigen- nem imødegå tolkninger af islam, der kunne udgøre et alternativ til den hashemitiske version og eventu- elt bruges i en mobilisering mod re- gimet. Til gengæld nød MB en sær- ligt privilegeret position i det jor- danske samfund.

Da den politiske scene og det jor- danske civilsamfund lukkes ned i 1957 efter en kortvarig politisk åb- ning med ganske frie valg og afløses af tre årtiers undtagelsestilstand, hvor partier og politiske bevægelser forbydes, og de fleste ngo'er oplø- ses, er MB således en af de få bevæ- gelser, som fortsat får lov til at virke.

Fra 1950'ernes missionerende ar- bejde og repræsentation i forskelli- ge regeringer udvikler deres aktivi- teter sig til et voksende engagement i uddannelsessektoren i 1960'erne, og fra 1970'erne ekspanderer deres aktiviteter i form af et stadigt større velgørenhedsarbejde. Ikke mindst ved hjælp af oliepenge fra Golfen oprettes der skoler, sundhedsklinik- ker og ungdomscentre samtidigt med, at MB opnår en voksende re- præsentation i de faglige forbund.

Da den politiske scene genåbnes i 1989, står MB stærkt i sammenlig- ning med andre politiske kræfter, der i årtier ikke havde haft samme mulighed for at organisere sig i det åbne og opnå en folkelig goodwill svarende til den, som MB nød pga. sit sociale arbejde. Hertil kom, at de globale og regionale ideologiske vin-

de hverken var favorable for sociali- stiske eller klassisk arabisk nationali- stiske bevægelser som dem, der i 1950'erne havde været toneangiven- de i jordansk politik.

Ved det første og relativt frie par- lamentsvalg i 1989 får MB da også et godt valg med cirka 30 procent af stemmerne, hvilket ikke blot sikrer dem 34 ud af parlamentets 80 plad- ser, men en overgang også skaffer dem plads i regeringen.

... til skilsmisse

Allerede i begyndelsen af 1990'erne er der imidlertid tegn på, at forholdet mellem MB og det hashemitiske regime er under forandring. Samti- digt med at politiske partier på ny bliver tilladte, indføres den førort- talte 'one-man-one-vote'-valglov op til parlamentsvalget i 1993, hvilket MB – med en vis ret – tolker som et forsøg på at stække det nyoprettede IAF, og de muslimske brødre ender denne gang med kun at få 17 ud af 110 pladser i parlamentet.

Det skal retfærdigvis nævnes, at denne vigende tilslutning også kan skyldes en folkelig skuffelse over, at heller ikke MB var i stand til at ind- fri sine valgløfter. Efter den israelsk- jordanske fredsaftale i 1994 for- værres forholdet yderligere, da MB i et forsøg på at finde en plads i det nye og mere konkurrencebetonede politiske landskab sætter sig i spid- sen for den såkaldte anti-normalise- ringsbevægelse i forhold til Israel.

Samtidigt kritiserer man skarpt de tiltagende deliberaliseringer, som kommer til at præge årtiets anden halvdel, hvor IAF og den øvrige opposition eksempelvis vælger helt at boykotte parlamentsvalget i 1997 som en reaktion på indskrænkninger i presse- og ytringsfriheden.

Mens IAF's beslutning om at deltage i lokalvalget i 1999, som Abdallah II udskrev kort tid efter at have overtaget magten fra sin afdøde far, kong Hussein, kunne tolkes som et varsel om en ny begyndelse i forholdet mellem MB og det hashemitiske regime, stod det i begyndelsen af det nye årtusinde dog klart, at forholdet snarere udviklede sig til det værre. Iagttagere vurderer således, at det ikke mindst var af frygt for, at IAF ville lukrere på de afledte spændinger og den vrede, som den genopblussede Palæstina-konflikt skabte i Jordan, at Abdallah som tidligere nævnt ikke valgte at udskrive nyvalg i 2001, men i stedet hjemsendte parlamentet i en toårig periode.

Siden er det blevet endnu tydeligere, at den historiske symbiose er på vej mod en skilsmisse. Den såkaldte ' Hamas-våbenlager-sag' udløste ikke blot en krise i det jordanske regimes forhold til Hamas, men også i forhold til IAF. Hele affæren blev udløst af, at den jordanske efterretningstjeneste i april 2006, umiddelbart før en delegation for den Hamas-ledte palæstinensiske regering skulle have besøgt Amman, offentliggjorde, at de havde opda-

get, hvad der blev udlagt som et hemmeligt Hamas-våbenlager på jordansk jord. Ud over at anklage Hamas for at krænke jordansk suverænitet og for at føre Jordan ind i den militante kamp mod Israel blev IAF anklaget for meddelagtighed.

Både Hamas og IAF afviste alle anklager og hævdede, at hele sagen derimod var et komplot, som skulle give regimet en undskyldning for at aflyse det planlagte besøg og i øvrigt medvirke til at miskreditere såvel IAF som Hamas, som Jordans vestlige donorlande ønskede isoleret.

Herpå fulgte den såkaldte 'Zarqawi-sag', hvor fire parlamentsmedlemmer fra IAF blev arresteret, da de i sommeren 2006 var på et kondolence-besøg hos familien til den jordansk-fødte Abu Musab Zarqawi, efter at bagmanden til en lang række terrorangreb i Irak såvel som hotel-bomberne i Amman den 9. november 2005 var blevet dræbt i juni 2006. To af de anklagede blev siden frataget deres plads i parlamentet ved en særlig sikkerhedsdomstol og idømt 13 måneders fængsel under henvisning til, at de havde anstiftet til national splid. Som det tidligere er set, valgte kongen som en gestus efterfølgende at benåde de to, men uden at ophæve selve dommen, hvilket betyder, at de ikke kan stille op til et kommende parlamentsvalg.

Selvom hele 'Zarqawi-sagen' blev fulgt tæt af den jordanske presse, er der dog et interessant aspekt, som næsten ikke blev nævnt, men tjener

som indikation på, at denne sag i høj grad skal ses i forlængelse af det stadig mere anspændte forhold mellem MB og det hashemitiske regime. De fire IAF-medlemmer var således ingenlunde de eneste, der lagde vejen omkring Zarqa for at aflægge den efterladte Zarqawi-familie et kondolence-besøg. Der skulle derimod have været hundredvis af mennesker, hvoriblandt man angiveligt skulle finde en stor repræsentation af prominente transjordanske stammeledere fra de mere traditionelle områder af Jordan. Mens ingen af disse blev arresteret, skete dette – foruden for de fire IAF-folk – til gengæld for en *al-Jazeera*-journalist, da vedkommende forsøgte at dække begivenheden og få et interview med de efterladte.

Den historiske symbiose synes således at have forandret sig til stadig stærkere spændinger, hvis ikke ligefrem sammenstød, hvor de muslimske brødre, der som sagt traditionelt har praktiseret en fredelig reformstrategi og anerkendt det hashemitiske monarkis legitimitet, men kritiseret en række af dets politikker, i stigende grad forsøges forbundet til en militant islamisme.

I det lys er det interessant at bemærke, hvordan Bakhit i et interview efter lokalvalget ikke blot erklærede IAF's boykot for ulovlig. Den nuværende premierminister og tidligere chef for efterretningstjenesten henviste også til, hvordan MB skulle være blevet kapret af såkaldte

radikale og umodne elementer, der med entusiasme fulgte udviklingen i andre dele af regionen, og han advarede i forlængelse heraf om, at Jordan risikerede at blive trukket ind i en situation svarende til Nahr al-Bared, som er den palæstinensiske flygtningelejr i Libanon, hvor der siden maj har været blodige kampe mellem den militante islamistiske bevægelse Fatah al-Islam og libanesisk militær.

Disse udtalelser er af flere iagttagere blevet tolket som en klar eskalering af konflikten og har endvidere givet anledning til spekulationer, om regimet ligefrem planlægger at lade 'overtrædelserne' ved lokalvalget være anledning til en tvangsopløsning af IAF samtidigt med, at de muslimske brødre forbydes at beskæftige sig med politik. Samtidigt med at Bakhits henvisninger til Nahr al-Bared givetvis primært skal ses som et forsøg på at miskreditere MB, peger han imidlertid implicit samtidigt på en anden udvikling inden for den islamistiske opposition, som også kan medvirke til at forklare IAF's overraskende boykot af lokalvalget.

Version II: Panikhandling

Som sagt er det også muligt at identificere andre udlægninger end IAF's forklaring om, at man havde valgt at trække sig ud af lokalvalget i protest mod den 'massakre mod demokratiet' som den jordanske 'faca-

de-demokratisering' repræsenterede, hvor oppositionens krav om ægte politiske reformer i stigende grad blev undertrykt af et stadigt mere autoritært regime.

Det er således ikke blot skikkelser som Bakhit og regeringens talsmand Judeh, men også uafhængige lokale og internationale iagttagere, der har foreslået, at – i hvert fald en del af – forklaringen på IAF's pludselige boykot efter at valglokalerne var åbnet, var at ledelsen (for) sent indså, at man stod til et dårligt valg og i en panikhandling trak sig ud af denne generalprøve på parlamentsvalget i håb om, at valget herved ville fremstå som illegitimt og derved ikke afsløre den faldende vælgertilslutning til IAF.

Som støtte for denne forklaring kan man eksempelvis pege på, at mange af de begrundelser, som IAF anførte for at trække sig, ingenlunde er nye herunder valgsystemets særlige karakter, ligesom en del af chikanen mod IAF's kandidater var foregået før selve valget.

Det kan på den baggrund overraske, at man ikke på forhånd havde gjort op med sig selv, om man på grund af de mange deliberaliseringer ikke vil deltage og herigennem legitimerer et (delvist) arrangeret valg, som det var tilfældet i 1997, eller alternativt havde besluttet sig for at deltage på trods af den forfordeling, der finder sted, for herved at vinde en form for moralsk sejr over det facade-demokratiske regime,

som det har været tilfældet med de muslimske brødre i Egypten.

Igen kan der være grund til at anskue denne alternative udlægning i et lidt bredere historisk perspektiv, idet man herved vil få blik for, hvordan lokalvalget afspejler nogle af de forskydninger, der synes at være foregået i den 'islamske trekant', som har kendetegnet forholdet mellem islam og politik gennem de seneste tre årtier.

Den tredje pol

Mens der som beskrevet historisk har eksisteret et symbiotisk forhold mellem det hashemitiske regime og MB, der frem til 1989 var den eneste lovlige islamiske NGO, opstod der i løbet 1970'erne en tredje 'pol' i form af fremkomsten og udbredelsen af en puritansk salafistisk islamtolkning ikke mindst gennem elever af sheikh Nasir al-din al-Bani, der var flygtet til Jordan fra Syrien.

Denne strømning bærer således en række fællestræk med den saudiske wahabisme, mens den på flere måder til gengæld adskiller sig fra de jordanske muslimske brødre.

For det første er der tale om en meget puritansk og bogstavstro islam-forståelse, der stiller sig skeptisk over for innovation og nyfortolkninger såvel som den mere pragmatiske islam-forståelse, der almindeligvis har kendetegnet Jordans MB.

For det andet finder man en også

en ganske anden forståelse af det hashemitiske monarki, der i modsætning til MB – i reglen – ikke anses at være legitimt. Der er derfor heller ikke mulighed for en symbiotisk relation, hvor man giver regimet et 'religiøst skær' mod særlige privilegier. Salafisterne er kendetegnet ved at holde sig uden for formel politik og søger eksempelvis ikke repræsentation i parlamentet eller lignende, men er i sin fredelige variant kendetegnet ved en relativ apolitisk indstilling, hvor fokus ligger på missionsvirksomhed, og i sin miliante *jihad*-variant karakteriseret ved accept af politisk vold.

Der er for det tredje tale om en anden form for organisering end MB's formelle og åbne organisationer. Som en konsekvens af det historiske forbud mod religiøse ngo'er på nær MB, den fortsatte bureaukratiske kontrol med formelle ngo'er og jihadi-salafisternes voldelige og ulovlige aktionsformer er der i vidt omfang tale om en uformel og løs netværksorganisering, der er langt sværere at overvåge.

Historisk har denne salafistiske strømning udviklet sig fra i 1970'erne primært at være en puritansk religiøs bevægelse til at blive mere politisk, men også mere militant efter de såkaldte 'Afghanistan-veteraners' hjemkomst i løbet af 1980'erne. I løbet af 1990'erne er der således en række eksempler på bombeangreb på biografte og spiritusbutikker. I 1996 oprævles den såkaldte

Bayat al-Imam-gruppe, ifølge hvis leder Abou Muhammed al-Maqdisi muslimer ikke er bundet af de siddende regimers lovgivning, da de er illegitime og bør væltes ved en revolution.

Omkring årtusindskiftet bliver der endvidere gennemført en række attentater mod amerikanske mål i Jordan, og efter at flere spektakulære attentater er blevet forpurret, oplever Amman, hvad jordanere gerne betegner som deres egen '9/11' i form af de førromtalte 9. november-hotelsbombninger, som den jordansk-fødte Afghanistan-veteran Zaraqawi tager ansvaret for.

Det er særdeles vanskeligt at vurdere udbredelsen af sådanne uformelle netværk ligesom det er svært at bestemme, i præcis hvilket omfang denne salafistiske islam-forståelse – i sine fredelige og militante varianter – finder opbakning i den jordanske befolkning.

Blandt iagttagere hersker der dog en general opfattelse af, at den gennem de senere år – og ikke mindst i forlængelse af (borger)krigen i Irak, hvis sunni-arabiske befolkning nyder stor moralsk og til tider mere end det støtte blandt mange jordanere – har vundet frem både inden for nogle grupper i de palæstinensiske flygtningelejre og i de traditionelt pro-hashemitiske konservative stammeområder.

Det er i det lys værd at erindre sig de førromtalte mange, men i den jordanske presse uomtalte kondolence-

besøg hos Zaraqawi-familien af prominente transjordanske stammeledere. I forlængelse heraf er det endvidere interessant at notere sig *International Crisis Groups* beretning om, hvordan det hashemitiske regime i 1990'erne angiveligt ofte har vendt det blinde øje til den ellers anti-monarkistiske salafismes udbredelse, idet den blev anset som nyttig i en del og hersk-strategi, der skulle svække MB.

Intern splittelse

Ud over – eller måske delvist som en følge af – at MB har mistet sin historisk særligt begunstigede position og i stedet både befinder sig i en rivalisering med sin tidligere hashemitiske 'partner' og samtidigt udfordres af en anden form for islamisme, er det endvidere oplagt at se den sene boykot-beslutning i lyset af den voksende interne splittelse og svækkelse, som partiet skulle have oplevet i de senere år.

Forenklet taler man således om, at IAF er opsplittet i to fløje, der bl.a. deler sig i spørgsmålet om forholdet til det hashemitiske regime og om forholdet til Palæstina-konflikten, herunder rivaliseringen mellem Fatah og Hamas og sidstnævntes magtovertagelse i Gaza.

Hvad man kunne kalde IAF's 'old school', hvor de transjordanske muslimske brødre især skulle være at finde, ønsker en form for tilbagevenden til det gamle gode forhold

med det hashemitiske regime og er mere fokuseret på interne jordanske forhold, hvorimod den anden og mere palæstinensisk-dominerede pro-Hamas fløj ønsker en skarpere profil i forhold til Palæstina-spørgsmålet, selv hvis det koster tidligere tiders særlige forhold til paladset.

Denne interne splittelse skulle bl.a. være kommet til udtryk i en ledelse, som i sammenligning med fx det egyptiske MB fremstår som svag – og af nogle endog betegnes som inkompetent og ineffektiv. Man har endvidere haft vanskeligt ved at formulere et sammenhængende politisk program med svar på nogle af de sociale og økonomiske problemer, Jordan står overfor. IAF har heller ikke formået at 'kapitalisere' på den regionale udvikling i modsætning til islamistiske bevægelser andre steder, der gennem de seneste år har oplevet stor folkelig tilslutning.

Det er ikke mindst i dette lys at man skal se de verserende rygter før lokalvalget om, at der i tilfælde af et dårligt valg ville være mulighed for en sprængning af IAF, hvor de mest frustrerede måske endog ville vælge det parlamentariske system fra ud fra en betragtning om, at det alligevel ikke er muligt at få reel politisk indflydelse ad denne vej.

Fortsat facadedemokratisering

I optakten til denne sommers jordanske lokalvalg blev valget som

nævnt både fremstillet som en del af en større demokratisk reformproces og som en form for generalprøve på det parlamentsvalg, som ifølge kongen vil finde sted senere på året. Selvom selve valgresultatet ikke var videre overraskende, kom valget som beskrevet alligevel ikke til at gå som forventet. Frem for at vise at Jordan gør fremskridt i sin politiske udvikling, synes lokalvalget snarere at rejse en række kritiske spørgsmål, hvad angår udsigterne for de kommende års politiske udvikling, der ifølge den såkaldte National Agenda-plan, som blev lanceret tilbage i 2005, men siden er så godt forsvundet fra den jordanske dagsorden, skulle være præget af en lang række omfattende politiske reformer og liberaliseringer.

Såfremt der rent faktisk bliver afholdt parlamentsvalg i løbet af de kommende måneder, er det et åbent spørgsmål, om IAF får lov til/selv vælger at stille op, men de fleste iagttagere finder det mindre sandsynligt i dag end før lokalvalget. Det hashemitiske regime vil givetvis være ganske tilfreds, hvis IAF ikke stiller op, idet man herved både slipper for et irritationselement i den politiske proces og for at skulle manipulere valgkamp og -handling i samme grad som vanligt. En sådan udvikling vil dog være skidt for den politiske udvikling og måske også for det hashemitiske regime selv.

Trods intern splittelse og svækkelse er IAF stadigvæk Jordans største

og bedst organiserede hvis ikke eneste *reelle* politiske parti med en egentlig græsrodstilslutning. Samtidigt udgør IAF den ledende oppositionsblok, der i modsætning til mange af de uafhængige kandidater, som repræsenterer bestemte familier eller stammer, ofte har krævet ægte politiske reformer og en øget reel rolle til det jordanske parlament.

Man vil ligeledes kunne forestille sig, at en allerede voksende politisk apati blandt den jordanske befolkning vil tage yderligere til ud fra en betragtning om, at det alligevel ikke synes at være muligt at skabe politisk forandring gennem deltagelse i valg. Mens parlamentet måske vil blive (endnu) mere samarbejdsvilligt, vil det til gengæld i endnu mindre grad afspejle det egentlige spektrum i jordansk politik.

Hertil kommer, at et IAF uden plads i parlamentet og et marginaliseret MB ikke nødvendigvis behøver at være ensbetydende med, at det vil lykkes kongen at monopolisere sin hashemitiske tolkning af islam, sådan som det bl.a. er forsøgt gennem den såkaldte 'Amman-deklaration' og ny lovgivning, hvor det kun er statsudpegede imamer, der må udstede fatwaer, som det endvidere er ulovligt at kritisere. Alternativet til MB kan således meget vel være en styrkelse af grupper, der abonnerer på en mere radikal og måske endog militant tolkning af islam, og som arbejder under jorden frem for gen-

nem det formelle politiske system. Desuden udfordrer de i modsætning til IAF ikke kun den førte politik, men også det hashemitiske regimes legitimitet.

Det betyder hverken at Abdallah II vil blive den sidste hashemitiske monark, som en israelsk general uforvarende kom til at profetere, eller at han vil blive væltet ved en folkelig revolte, som foreslået i en artikel i *Los Angeles Times*. Heri blev Jordan sammenlignet med det iranske monarki, hvis shah endte med at være stadigt mere fremmedgjort for sit eget folk og afhængig af utilstrækkelig amerikansk støtte. Selv om det hashemistiske monarkis dage efter alt at dømme ingeniunde er talte, er det på den anden side heller ikke sandsynligt at Jordan står over for at gøre store fremskridt i sin politiske udvikling.

Der synes snarere at være udsigt til i bedste fald en fortsat facade-demokratisering, hvor man forandrer for at bevare, eller til en egentlig mere repressiv og mindre liberal udvikling, der snarere giver mindelser tilbage til tiden før den politiske åbning i slutningen af 1980'erne.

Morten Valbjørn er ph.d.-stipendiat ved Institut for Statskundskab, Århus Universitet, og ekstern lektor ved Center for Mellemøststudier, Syddansk Universitet. E-mail: mortenv@ps.au.dk

Udvalgt litteratur

- Bank, André: Jordan, pp. 307-324 in Congressional Quarterly, The Middle East, 11th edition, 2007 Washington D.C.
- Daragahi, Borzou: Jordan's King Risks Shah's Fate, Critics Warn, Los Angeles Times, October 2007
- International Crisis Group: Jordan's 9/11: Dealing with Jihadi Islamism, Middle East Report no. 47, November 23, 2005
Jordan Times, (www.jordantimes.com)
- Lust-Okar, Ellen (2002). "The Decline Of Jordanian Political Parties: Myth Or Reality?", International Journal of Middle East Studies, 33, 2, pp. 545-569.
- Lynch, Marc: Abu Aardvark Blog, (<http://abuaardvark.typepad.com/>)
- Mideastwire (<http://www.mideastwire.com/>)
- Rice, Condoleeza: Briefing En Route Shannon, Ireland, Press briefing on October 1, 2006. (<http://www.state.gov>) .
- Rosen, Nir: Thinking Like a Jihadist, World Policy Journal, 23, 1, pp. 1-16. 2006
- Schenker, David: The Islamist Boycott of Jordanian Municipal Elections: A Victory of Public Relations or Politics?, Washington Institute for Near East Policy – Policy Watch, August 7 #1269, 2007
- Valbjørn, Morten: Hvor og hvad er Jordan?: Jordansk stats- og nationsbygning", Den Jyske Historiker, 110-111, pp. 74-102.
- Wiktorowicz, Quintan: The Management of Islamic Activism – Salafis, the Muslim Brotherhood, and State Power in Jordan, Albany: State University of New York Press, 2006.